

XYZ. Helfertova účast v protinacistickém odboji

XYZ. Vladimír Helfert's Participation in Czech Anti-Nazi Resistance

Simona Šindlářová / ssindlarova@mzm.cz

Oddělení dějin hudby, Moravské zemské muzeum, Brno, CZ

Abstract

The article presents Vladimír Helfert's life events during World war II. Helfert was a member of Czech anti-Nazi resistant organization National Defence. He was twice arrested, imprisoned and interrogated by the Gestapo. He was imprisoned for a long time and in different locations, also in Wohlau where he wrote a secret correspondence with inmates. He died after the liberation of Terezín, 18.5. 1945. The author elaborates on what was Helfert's position in a resistance organization and also because of newly discovered archival sources, trying to map in detail Helfert's war events. The article presents a first overview and inventory of archival sources and funds in the Czech Republic, which document Helfert's life 1939–1945.

Key words

Vladimír Helfert, World war II, Gestapo, Anti-Nazi resistance, Obrana národa, Terezín, Wohlau, Justice of the Third Reich, Musicology, Moravian Museum

Obecně je známa skutečnost, že Vladimír Helfert byl během druhé světové války vězněn a mnohé dílčí informace byly publikovány jak především v monografii Rudolfa Pečmana,¹ tak v literatuře zabývající se protinacistickým odbojem, či uměním v nacistických věznicích a koncentračních táborech a v další literatuře. Pokusila jsem se tyto informace, spolu s nově získanými archivními dokumenty a konzultacemi s historiky protinacistického odboje, spojit v jednotnou linii Helfertova dramatického životního finále.

Dokumenty o zatčení a věznění Vladimíra Helferta nenalezneme v Moravském zemském archivu a překvapivě ani v Národním archivu v Praze.² Výsledky a obžalovací spis zachycují většinou dokumenty gestapa a justice Třetí říše, nyní jsou tyto fondy z části ve správě Archivu bezpečnostních složek.³ Doklady o věznění Vladimíra Helferta nalezneme dále v dokumentech archivu Památníku Terezín⁴ a zcela unikátním pramenem jsou Helfertovy vlastní zápisky z věznění a výslechů, které si tajně pořizoval do malého sešitu, propašovaného manželkou Blaženou do vězeňské nemocnice ve Wohlauf, dnes ve sbírkách Oddělení dějin hudby (dále jen MZM) Moravského zemského muzea.⁵ Informace o odbojové organizaci Obrana národa a o jedné její civilní složce, jejímž byl Vladimír Helfert významným představitelem, nalezneme rovněž ve výše uvedených archivních fondech. Helfertova korespondence z doby mezi dvěma zatčeními je uložena ve fondech Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea.⁶ Originály Helfertovy tajné vězeňské korespondence jsou dnes uloženy v archivu Památníku Terezín.⁷ Cenným zdrojem informací jsou také osobní vzpomínky vnučky Vladimíra Helferta, paní Zdeny Wachtlové.

Od prvních projevů sílící moci nacistického Německa a jeho spojenců v evropské politice, se Vladimír Helfert otevřeně angažoval na straně demokratických sil. Jako pedagog, publicista, příslušník Levé fronty nebo člen Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku se mnoha způsoby zapojil do protifašistických aktivit. Při mírové manifestaci, kterou roku 1936 svolal Svaz československého studentstva Filozofické fakulty, pronesl spolu s profesorem Janem Uhrem slavnostní projev, jako děkan fakulty, ve kterém odsoudil německý nacismus a také nabídl svazu Československého studentstva kolektivní členství ve Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku.⁸ Těmito a mnohými dalšími aktivitami se stal veřejně působící politickou osobností s jasně definovaným odporem vůči fašistické ideologii a nacistickému mocenskému aparátu.

1 PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2003.

2 Prostudován byl fond Okupační vězeňské spisy, kde je uložena kartotéka i spisy německé vyšetřovací vazby v Praze-Pankráci, torzo spisů osob vězněných v Malé pevnosti Terezín či vězeňské evidenční knihy řídící úřadovny gestapa v Praze a evidenční knihy vězňů předaných z ostatních služeben gestapa do Prahy. Dále jmenně rejstříky k fondům Německé soudy a Říšské ministerstvo spravedlnosti. Nikde však nebyla nalezena zmínka o Vladimíru Helfertovi.

3 Archiv bezpečnostních složek, fond 141 (Německé soudy v říši), sign. 141-350-1 a sign. 141-350-3.

4 1/Seznam celý 44, PT/k.20/MP/ A 5323, 2/ Čsl. ČK (živí)-seznam, 2. 5. 1945, PT/K.19/MP/ A 2661, 3/ Průšův deník, PT/K.17/MP/A 1033, 4/ Česká pomocná akce, PT/kartotéka/A 23/2007, 5/ Seznam navržených k propuštění 2. 5. 1945, PT/k.25/MP/A 10 163, 6/ Lístky na efekty, kartotéka, č. 20.

5 Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, Helfert, Vladimír: Sešit zápisků z věznění, sign.: G 9.038.

6 Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, korespondence Vladimíra Helferta.

7 Archiv Památníku Terezín, sign. A 6896 – A 6908 a sign. A 6683 – A 6895.

8 PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert, op. cit., s. 46.

Po mnichovské dohodě se činnost Masarykovy univerzity již vyvíjela pod dohledem okupačních úřadů a bylo zcela zákonité, že Vladimír Helfert patřil k těm vysokoškolským pedagogům, kteří byli, nakonec neúspěšně, navrženi pro školní rok 1938/1939 na trvalou dovolenou. Po vypuknutí druhé světové války se ocitl na předním místě v seznamu osob, které gestapo začalo neprodleně zatýkat, rovněž z toho důvodu, že byl již delší dobu členem odbojové organizace Obrana národa. A někdy v této době začíná historie Vladimíra Helferta jako hrdinného člena odbojové organizace. Přestože i v nepředstavitelných podmínkách nacistických věznic byl Helfert schopen vědecké, dokonce koncepční práce pro svůj obor, byl jeho život od roku 1939 velkým dramatem, ve kterém se vše podířilo boji s nelidským nepřítelem.

Odbojová organizace Obrana národa vznikla po okupaci v březnu 1939. Založili a řídili ji důstojníci hlavního štábu zaniklé prvorepublikové Československé armády. Brzy po svém vzniku se začala vnitřně diferencovat a rozrůstat také o civilní složky a zde se právě angažoval Vladimír Helfert.⁹ Bohužel však byla Obrana národa postupně likvidována vlnami zatýkání a mnozí její příslušníci umírali na popravišti nebo během výslechů.

Vladimír Helfert, vědom si svého riskantního postavení, byl již od počátku okupace velmi obezřetný, často pobýval na venkově a stranil se přátel, aby je nepřivedl do nebezpečí. Gestapo v jeho nepřítomnosti prohledalo vilu „Na kopcích 14“, kousek od dnešní Kociánky, kde Helfert s rodinou bydlel. Přes všechnu opatrnost nakonec Vladimíra Helferta potkal osud mnoha českých odbojářů. V listopadu 1939 ho gestapo vylákalo k takzvanému „rozhovoru“ na akademické půdě univerzity, ale domů se již nevrátil. Převezli ho do úřadovny gestapa v Mozartově ulici, kde byl podroben výslechům.¹⁰ Následovalo čekání na soud a sled věznění, výslechů a mučení v místech s nejtemnější pověstí – v Brně na Špilberku, v Kounicových kolejkách, ve věznicích ve Vratislavi, dříve Bresslau (dnes Vratislav) a potom ve Wohlau, dnešní Olavě, a to od konce roku 1939 do začátku roku 1942.¹¹

Zastavme se nyní u poměrně známé, ale stále fascinující epizody z doby Helfertova věznění. Je léto 1941, věznice ve Wohlau. V myslích vězňů na každodenní procházce není místo k optimistickým úvahám. Vývoj na frontě totiž právě štědrě přeje německým zbraňům a ve čtyřicet kilometrů vzdáleném vězení v Bresslau se koná jedna poprava za druhou. Cely ve Wohlau jsou k prasknutí plné. Gestapo je stačí zalidňovat stálým proudem odbojářů a antifašistů, od pravicového odboje až po komunistické aktivisty. Mnozí z nich jsou po četných výsleších na pokraji svých sil. Těm dozorcům dovolují pravidelné procházky na vězeňském dvoře. Jeden z těchto zbědovaných se pojednou obrátí ke svým spoluvězňům a vyzve je, aby ani teď nepropadali beznaději, aby věřili v porážku nepřítele. V atmosféře neustále hlásaného blízkého vítězství „Blitzkriegu“ to má na vězně ohromující účinek. O to větší, když zjistí, že ten strašně vyhublý člověk je významný vědec, znalec hudby, profesor brněnské univerzity Vladimír Helfert.¹²

9 Archiv bezpečnostních složek, fond 141 (Německé soudy v říši), sign. 141-350-1 a sign. 141-350-3.

10 PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert, op. cit., s. 48.

11 Ibid., s. 49.

12 HELFERT, Vladimír – SOSNAR, Jura. Hovory tužkou. Dokumenty z let 1941–42. Praha: Knihovna hudebních rozhledů, 1956, s. 11–12.

Mezi těmi, pro něž byla Helfertova slova jako pramen živé vody v atmosféře bezútěšnosti, byl také sedmadvacetiletý dělník Jura Sosnar, redaktor ilegálního časopisu Svobodná Haná, po válce poslanec, politik, novinář, beletrista a rozhlasový tvůrce. Sosnar poslal Helfertovi moták, ve kterém ho žádal o další kontakt. Helfert stejným způsobem odpověděl, a tak se rozvinula tajná korespondence, trvající od července do října 1941. Zrodilo se přátelství dvou mužů, kteří si zde, v prostředí strachu a utrpení, vyměňovali názory na smysl života, tvůrčí práci, lásku, erotiku, podstatu krásy, význam poznání a vzdělání, a především se posilovali ve víře v konec války a porážku nacismu, o čemž Helfert nepochyboval. Sedmadvacetiletý Sosnar se na pětapadesátiletého Helferta obracel téměř jako na otce, s nejrůznějšími dotazy. Kromě osobního vztahu tak vysokoškolský profesor vytvořil poslední, neuvěřitelnou pedagogickou kapitolu svého života. Svému „žáku“ světoval postoje filozofické, estetické, osvětloval mu dějiny hudby, psal o Beethovenovi, Smetanovi, Lisztovi, Chopinovi, Rollandovi, doporučoval četbu, ujal se také vedení literárních literárních začátků svého přítele a podporoval ho v uměleckých ambicích. Z textů samotných a z pozdějších svědectví vyplývá, že Sosnar zprostředkoval tyto dopisy dalším vězňům a Vladimír Helfert se mezi nimi stal skutečným poslem naděje.

„I když se někdy zdálo, že všechny lidské a mravní hodnoty jsou pošlapány a popleněny, když tyraní a jejich pomocníci slavili vítězství, znesvětili lidskou čest a důstojnost – bylo to vždy vítězství Pyrrhovo, vítězství dočasné – které nakonec se změnilo vždy v úplnou porážku potlačovatelů. Mám takové osobní, ba téměř až náboženské přesvědčení v těchto věcech a nejméně už věřím, že by zvrhlí lidé a nepřátelé lidstva jako Hitler, mohli zastavit kolo dějin, či je dokonce pootočit zpět. Ne, vývoj lidského svobodného ducha nelze zastavit. Lze jej pozdržet ve vývoji, dočasně spoutat, ale ony nakonec ty síly prorazí a zničí své znásilňovatele. [...] A život, milý příteli, v celé své šíři a bohatosti směřuje ke stále vyšším a dokonalejším stupňům lidskosti, třeba že ten vývoj nejde v rovné přímce vzhůru, nýbrž má četné propadliny obdobné přírodním katastrofám. V takové katastrofě dnes jsme, ale zase se z ní dostaneme. [...] Nezadržitelně se blíží naše slavné vítězství. Je potřeba, aby všichni naši kamarádi zde o tom věděli a věřili. Vyříd jim to prosím Tě.“¹³

(V. Helfert, úryvek z dopisu J. Sosnarovi, věznice ve Wohlau, červenec 1941)

Sosnar si všechny motáky uchoval, navzdory nebezpečí, které to představovalo i navzdory prosbám samotného Helferta, aby je zničil.¹⁴ Po létech toto písemné svědectví o posledním dějství života nezlomeného českého intelektuála zveřejnil. Knižně je vydal v roce 1956 jako *Hovory tužkou*.

Proti Vladimíru Helfertovi byla vystavena obžaloba. Podle obžalovacího spisu, uloženého v Archivu bezpečnostních složek,¹⁵ byl obviněn z velezrady a vlastizrady – samozřejmě ve vztahu k německé Třetí říši. V justičních spisech je jeho skupina označovaná jako „Helfert und andere“.¹⁶ Jejímí členy byli mimo jiné profesor Masarykovy univerzity Jan

13 Ibid., s. 22.

14 Ibid., s. 42.

15 Archiv bezpečnostních složek, fond 141 (Německé soudy v říši), sign. 141-350-1.

16 Ibid.

Uher, ředitel brněnského rozhlasu Antonín Slavík, Helfertův přítel notář Josef Jaroš, rovněž pozdější signatářka Charty 77, tehdy středoškolská profesorka Božena Komárková. Ta ve svých vzpomínkách na odboj uvádí,¹⁷ že skupina byla označována též jako „Helfert Intelligenz Gruppe“, v některých podkladech pro obžalobu¹⁸ je uváděn také termín „Professoren Gruppe“. První dvě označení této civilní sekce Obrany národa naznačují vůdčí úlohu Vladimíra Helferta.

Nicméně ve chvíli, kdy byla obžaloba dokončena, byl již Vladimír Helfert ve velmi těžkém zdravotním stavu ve vězeňské nemocnici ve Wohlau. Mezitím si však jeho manželka Blažena, po neúnavném úsilí,¹⁹ vymohla povolení příslušných německých úřadů odvézt si manžela jako umírajícího do Prahy. Ještě předtím se jí však podařilo dostat do vězeňské nemocnice ve Wohlau již zmiňovaný malý sešit, který Vladimír Helfert popsal svým drobným písmem. Tento sešit se stal svědectvím Helfertovy nezlomné vůle a cílevědomosti. Kromě soukromých zápisků zde pod tlakem každodenní hrozby smrti vytvořil monumentální odbornou závěť, nazvanou prostě *Moje literární plány*. Zabývá se zde koncepcí muzikologického výzkumu, pedagogickou činností i koncepcí hudebně historického ústavu. V úplném znění jsou *Moje literární plány* publikovány například v helfertovské monografii Rudolfa Pečmana nebo v *Hovorech tužkou*.

Po převozu z nemocnice ve Wohlau učinil Vladimír Helfert odvážné rozhodnutí podrobit se v pražské vinohradské nemocnici riskantní operaci žaludečních vředů, bez narkózy, které nebyl ve svém stavu schopen. Operace se zdařila a Helfert se začal uzdravovat. Před operací sepsal poslední vůli, ve které kromě osobních, rodinných odkazů, pamatuje i na hudební vědu: „*Své žáky prosím, aby s největší opravdovostí pokračovali v pěstování vědy. Své životní dílo zanechávám nedokončené. Snad se najde někdo, kdo v něm bude pokračovat.*“²⁰

Že by se odhodlal podstoupit tak nebezpečný a nepředstavitelně bolestivý zákrok, nepředpokládali ani jeho vězňatelé a až po delší době se ve vyšetřovacím spise objevuje zmínka, že Helfert je po operaci a že se zotavuje. Po rekonvalescenci se proto musel znovu ukrývat před gestapem na různých místech na českém venkově. Vedl přitom korespondenci s přáteli, kolegy a žáky, rozvíjel své odborné plány, pracoval na přípravě edice Jistebnického kancionálu, s hymnologem Antonínem Škarkou chystal Thesaurus české duchovní písně. Stále se, zpovzdálí a nepřímou, zajímal o akvizice Hudebního archivu, připravoval koncepci velkého Státního hudebně historického ústavu.

Takto optimisticky se díval do budoucna již ve vězeňské korespondenci s Jiřím Sosnarem: „[...] *Já totiž jsem si svůj život rozpočetl asi tak do 90 let, při čemž asi tak posledních pět až deset let bych rád strávil na pensi, to znamená už jen ve vzpomínání. A do osmdesátého roku bych rád ještě udělal spoustu věcí. [...] Také organisovat velký státní Hudebně-historický ústav, jehož vybudování považuji za životní předpoklad dalšího pokroku hudebního dějepiscectví. Jeho vybudo-*

17 KOMÁRKOVÁ, Božena. Čemu nás naučila válka. Spisy Boženy Komárkové, sv. 2. EMAN, Heršpice 1997. s. 89.

18 Archiv bezpečnostních složek, fond 141 (Německé soudy v říší), sign. 141-350-1.

19 Dle osobního svědectví vnučky V. Helferta, paní Zdeny Wachtlové.

20 Poslední vůle V. Helferta, Praha, 4. května 1942. Pozůstalost V. Helferta, Oddělení dějin hudby MZM, sign. G 9.038.

*vání bude zároveň prací pro naši budoucí vědeckou kulturu, pro příští generace badatelů. My se již těch plodů asi nedočkáme. Budujeme však celý svůj národní život pro příští generace. [...]*²¹

Je pravděpodobné, že vážné onemocnění a úsilí manželky Blaženy uchránilo Vladimíra Helferta před popravou. Dne 27. října 1942 byli totiž v Berlíně popraveni Jan Uher, Antonín Slavík a Josef Jaroš, další členové „Helfertovy skupiny“ byli odsouzeni k těžkému žaláři. Vladimír Helfert, který do poslední chvíle věřil, že jeho přátelé z odboje nebudou popraveni, byl touto zprávou zcela zdrcen, jak vyplývá z jeho korespondence s dcerou Josefa Jaroše.²² Tato skutečnost ani chatrné zdraví mu však nezabránilo zapojit se do odbojové činnosti znovu. Zde je na místě zmínit, že v protinacistickém odboji byli zapojeni i další členové rodiny. Vladimírův syn Igor byl zatčen a deportován do koncentračního tábora Sachsenhausen, postupně byli gestapem zatčeni také Vladimírovi bratři Jaroslav a Zdeněk. V odboji se angažovala i sestra Milada, provdaná Hejdová.²³ Sourozenci v odboji pracovali odděleně, nicméně byli v kontaktu, což ale bohužel nestačilo předejít druhému zatčení Vladimíra Helferta dne 23. června 1944. Byl uvězněn v Praze na Pankráci a dle údajů v archivu Památníku Terezín byl ve dnech 12. – 14. dubna 1945 souzen.²⁴ Jiné doklady o tomto soudu doposud nemáme, proto jsou následující úvahy zatím hypotetické. Pokud šlo znovu o zločin velezrady, ten byl souzen u Lidového soudu v Berlíně nebo u jeho pobočky ve Vratislavi. V dubnu 1945 byla ale Vratislav místem urputných bojů postupující Rudé Armády, hlavní sídlo berlínského Volksgerichtshofu bylo v důsledku postupující ofenzivy přestěhováno do Postupimi a jednotlivé senáty soudily mimo Berlín. Právě ve dnech, kdy mělo s Vladimírem Helfertem probíhat soudní líčení, se chystalo přestěhování celého soudu do Bavorska, k čemuž již nedošlo. Je třeba, aby okolnosti a zejména potvrzení tohoto předpokládaného soudu s Vladimírem Helfertem byly předmětem dalšího výzkumu.

Jisté je, že deset dní po hypotetickém soudním řízení, dne 24. dubna 1945 byl Vladimír Helfert převezen do věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín. V kartotéce jsou u jeho jména písmena „XYZ“,²⁵ což bylo pouze v Terezíně používané označení pro vězně, jejichž návrat nebyl žádoucí, z jiných nacistických věznic známé jako „Rückkehr unerwünscht“.

Tragickou souhrou okolností se v Terezíně Vladimír Helfert setkal se svými bratry Zdeněkem a Jaroslavem.²⁶ Byl umístěn na hromadnou celu, zamýšlenou pro dvě stě vězňů, kterou ke konci války obývalo někdy až pět set lidí. Cela měla zoufalé hygienické zázemí, například pro toto množství lidí byl k dispozici jeden, maximálně dva záchody. Spolu s dalšími otřesnými podmínkami zde tak bylo vhodné prostředí pro šíření tyfové nákazy, která v Terezíně na konci války vypukla. Zdroj nákazy mohl souviset rovněž s vězni z koncentračních táborů, které sem příslušníci SS svázeli z již osvobozených oblastí Polska.

21 HELFERT, Vladimír – SOSNAR, Jura. Hovory tužkou, op. cit., s. 58–61.

22 PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert, op. cit., s. 177–178.

23 Archiv Památníku Terezín. Archiv vzpomínek – č. 555 (sign. A 4469).

24 Archiv Památníku Terezín. Evidenční karta o věznění V. Helferta, sign. A 12731 – 0594.

25 Archiv Památníku Terezín. Evidenční karty o věznění V. Helferta, sign. A 12732 – 67.

26 Archiv Památníku Terezín. Archiv vzpomínek – č. 555 (sign. A 4469).

Tady v Terezíně, v přeplněné cele plné tyfové nákazy, před několika stovkami vězňů, přednesl Vladimír Helfert svou poslední přednášku o dějinách hudby.²⁷

Po několika dnech jeho pobytu v Terezíně dozorcí opustili Malou pevnost ve strachu před nákazou skvrnitým tyfem a před blížící se Rudou armádou, a to už pátého května večer. Brzy poté se ke svým bratrům dostala s Červeným křížem Milada Hejdová (Helfertová) a snažila se jim pomoci. Přežil však jen Jaroslav Helfert, známá postava kulturního Brna, dlouholetý ředitel Moravského zemského muzea. Bratr Zdeněk zemřel krátce po příchodu Milady Hejdové.²⁸ Vladimír putoval na nákladním autě až do Račiněvsí, kde se zhroutil v horečkách. Rychle ho dopravili do nemocnice na Bulovce, ale prožité útrapy, tyfus a zápal plic tento statečný bojovník již nepřemohl. Svobodu, o kterou se také zasloužil, sotva zahlédl. Zemřel nad ránem dne 18. května 1945.

Závěrem lze konstatovat, že osudy Vladimíra Helferta za druhé světové války jsou zmapovány poměrně přehledně, avšak několik období je stále zahaleno tajemstvím. Zatímco o době do jeho druhého zatčení existují archivní prameny i literatura, doposud není přesně doloženo, co se s Vladimírem Helfertem dělo těsně před jeho příjezdem do Terezína. Podrobně zdokumentované nejsou zatím ani okolnosti jeho propuštění do domácí péče z věznice ve Wohlau roku 1942. Předmětem dalšího výzkumu, především však historiků protinacistického odboje, by měla být rovněž konkrétní pozice, jakou Vladimír Helfert v odbojové organizaci zastával.

„Ten závazek lidství si jistě odsud odneseme jako trvalou památku na tuto trpkou, ale přitom velkou dobu, kdy se rodí z děsných bolestí a úžasných utrpení i obětí nové lidství – nový stupeň toho neúprosného řádu, jenž vede k stále větší a hlubší dokonalosti. Věř, když toto vše promyšlím, tak si stále musím říkat, že život, i při té mizerii, při všech těch nástrahách a podlostech je přece jen úžasně krásný a vždy volám s Březinou: „Sladko je žít!“ Jen je třeba tomu životu rozumět, nebrat ho povrchně nevyhýbat se ani kráse, ale ani bídě a zlu, dobře se naň dívat s vyšší perspektivou, pod zorným úhlem věčnosti a pozorovat ten úžasný, nezdolný rytmus kosmického řádu. A pak se objeví život v celé své mohutné velikosti, v celé své přísnosti a důsledné zákonitosti. A tomuhle říkám nejvyšší krása.“²⁹

(V. Helfert, z dopisu J. Sosnarovi, věznice ve Wohlau, 16. července 1941)

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Moravské zemské muzeum (DKRVO, MK000094862).

27 KUNA, Milan. Hudba v koncentračních táborech. Památník Terezín – Malá pevnost, 1982, s. 28.

28 Archiv Památníku Terezín. Archiv vzpomínek – č. 555 (sign. A 4469).

29 HELFERT, Vladimír – SOSNAR, Jura. Hovory tužkou, op. cit., s. 24.

Bibliography

Sources

Archiv Památníku Terezín:

- a/ Originály vězeňské korespondence V. Helferta a jeho dopisů z doby mezi vězněním, sign. A 6896 – 6908 a sign. A 6683 – A 6895.
- b/ Evidenční karty o věznění V. Helferta, sign. A 12731 – 0594 a A 12732 – 678.
- c/ další evidence: 1/ Seznam celý 44, PT/k.20/MP/ A 5323, 2/ Čsl. ČK (živí) – seznam, 2. 5. 1945, PT/K.19/MP/ A 2661, 3/ Průšův deník, PT/K.17/MP/A 1033, 4/ Česká pomocná akce, PT/kartotéka/A 23/2007, 5/ Seznam navržených k propuštění 2. 5. 1945, PT/k.25/MP/A 10 163, 6/ Lístky na efekty, kartotéka, č. 20.
- d/ Archiv vzpomínek – č. 555 (sign. A 4469). Zápis ústního svědectví PhDr. Jaroslava Helferta na setkání s V. Helfertem v Polizeigefängnis Theresienstadt.

Archiv bezpečnostních složek, fond 141 (Německé soudy v říši), sign. 141-350-1 a sign. 141-350-3.

Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea:

- a/ korespondence Vladimíra Helferta.
- b/ Helfert, Vladimír: zápisky Sešit zápisků z věznění, sign.: G 9.038.

Literature

- HELPERT, Vladimír – SOSNAR, Jura. Hovory tužkou. Dokumenty z let 1941–42. Praha: Knižnice hudebních rozhledů, 1956.
- KOMÁRKOVÁ, Božena. Čemu nás naučila válka. Spisy Boženy Komárkové, sv. 2. EMAN, Heršpice 1997.
- KUNA, Milan. Hudba na hranici života. Dokumenty Naše vojsko, 1990.
- KUNA, Milan. Hudba v koncentračních táborech. Památník Terezín – Malá pevnost, 1982.
- PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2003.
- ŠOUREK, Otakar. Rudolf Karel. Praha 1947.